

Motion

1978/79:2299

av Ingrid Diesen m. fl.

med anledning av propositionen 1978/79:143 om barn och kultur

I regeringens proposition 1978/79:143 om barn och kultur framhålls inledningsvis att underlaget för en diskussion om åtgärder på barnkulturområdet är rikhaltigt men i vissa avseenden bristfälligt. Vi delar denna syn. Det är uppenbart att kunskaperna om barns behov av kultur i vid mening (och barnens betydelse för kulturlivet) f. n. är mycket begränsade. Den översyn som barnkulturgruppen genomfört har präglats av höga ambitioner, men gruppens arbete har dock knappast skapat större klarhet i detta hänseende. Därför bör forskning om barn och kultur prioriteras när det gäller att anslå medel för åtgärder inom detta område. Gruppens rapport *Barnen och kulturen* har dessutom kommit att präglas av en åsiktsmässig ensidighet och ger också i vissa fall uttryck för en fördomsfull attityd gentemot olika kulturyttringar. Detta förhållande bidrar till att göra den mindre lämplig som underlag för beslut om åtgärder inom barnkulturområdet.

I propositionen redovisas ett antal riktlinjer som bör vara vägledande för insatserna för barns kulturaktiviteter. Vi delar synen att strävan måste vara att ge barn tillgång till all kultur – inte bara till en särskild barnkultur. Vi instämmer också i åsikten att insatserna i största möjliga utsträckning skall sättas in där barn redan vistas samt att barnens kulturverksamhet bör präglas av egen aktivitet. Det är därför viktigt att deras egen skapande förmåga stimuleras och främjas.

Människan i centrum

Utgångspunkten för alla politiska åtgärder liksom för kulturpolitiska insatser måste vara den enskilda människan – varje enskild människa. Det är enskilda människors skapande och upplevelser som bygger upp kulturlivet. Barn är också människor. I propositionen undervärderas barnen, som huvudsakligen ses som objekt till vilka åtgärder eller satsningar riktas. Denna syn på barnen som passiva kulturkonsumenter kan belysas med följande citat ur propositionen: "För barn som bor i glesbygden måste kommunikationsfrågan lösas, innan det kan bli fråga om någon organiserad kulturaktivitet." Det faktum att barn själva kan skapa och åstadkomma "kulturyttringar" med stimulans och vägledning är föga uppmärksammat. Deras fantasi, skaparlust och aktivitetsbehov är den främsta grunden för kulturell verksamhet bland barn. Därför skall politiska beslut underlätta kulturella initiativ, projekt och arrangemang och inte konstruera konstlade

hinder. Barn är en resurs och en möjlighet – inte ett objekt för passiv kulturkonsumtion.

Kulturlivet kan inte avskiljas eller särbehandlas så att det framstår som isolerat i förhållande till andra samhällssektorer. Strävan bör vara att bryta ned gränserna och främja samverkan mellan kulturell och annan verksamhet i samhället. I propositionen diskuteras också de faktorer – t. ex. den snabba samhällsomvandlingen – som påverkat barnens sociala och därmed också kulturella situation.

Barnens yttre miljö har stor betydelse för deras kulturella och estetiska utveckling. Det moderna samhället har i stor utsträckning misslyckats att skapa barnvänliga miljöer. Storskaliga stadscentra eller sterila förstäder med opersonliga höghus samlade i ett "betonggetto" är i dag en vanlig uppväxtmiljö för den unga generationen. Många vistas också dagligen i en farofylld trafikmiljö. Denna typ av stadsplanering får inte längre tillämpas. Begångna misstag får inte upprepas. Allmänt erkända estetiska krav måste också tillgodoses. Att planera i människovänlig skala, att bygga vackra hus och skapa estetiskt tilltalande miljöer tjänar människornas intressen. De som ansvarar för samhällsplaneringen måste visa intresse för det estetiskt värdefulla. På så sätt kan också barnens intresse för konst och arkitektur främjas samtidigt som alienation, vandalisering och allmän otrivsel motverkas. Barns kontakt med naturen bör uppmuntras.

Hemmens betydelse som kulturförmedlare

Det är i hemmen och familjerna som barnen får sin första kontakt med kulturen. Det är här de skall bibringas den grundläggande hänsyn till och respekt för medmänniskor som är en nödvändig förutsättning för all samhällsgemenskap. I hemmen får de sin första kontakt med litteratur-, konst- och musikupplevelser. Det är här som förståelsen för skilda kulturuttryck grundläggs.

Det är inte minst med hänsyn till dessa föräldrarnas och hemmens betydelsefulla förmedlingsfunktioner som de måste stå öppna för det kulturutbud som samhället i olika hänseenden svarar för. Kulturpolitiken måste alltså bl. a. syfta till att göra hemmen medvetna om sitt ansvar i detta hänseende och om sin väsentliga uppgift för den nya generationens förståelse för och medverkan i kulturlivet.

Barn och vuxna

Den viktiga omständigheten att många barn i dag har för få eller för ytliga kontakter med vuxna är avgörande för dessa barns kulturella utveckling. Därför måste vi också skapa oss en klarare bild av barnets situation i samhället. Detta är, som vi tidigare framhållit, angeläget och nödvändigt för att kunna föreslå åtgärder som förbättrar barnens kulturella situation.

Barnens relationer till vuxna är avgörande för deras kulturella utveckling. I en norsk undersökning har man frågat barn om deras önskningr gentemot vuxna. Man fann, inte helt överraskande, att flertalet önskar sig mer av de vuxnas tid. Barn behöver ju stöd, hjälp och vägledning, något som är särskilt uttalat när det gäller skapande aktiviteter. Detta förutsätter förtroendefulla vuxenkontakter. Kultur skapas av barn i samspel med vuxna.

Vuxnas medverkan har också stor betydelse för barnens förmåga att värdera och kritisera kulturyttringar av skilda slag. Denna egenskap kan sällan förvärfvas utan råd, ledning och föredöme från vuxna personer. En kulturell fostran i denna bemärkelse är därför också det mest effektiva sättet att motverka eller försvaga den s. k. kommersialismens negativa verkningar inom barnkulturområdet. Barnkulturgruppens syn på detta problem förefaller osedvanligt enögd. Som tidigare framhållits måste barnens behov analyseras innan man tvärsäkert uttalar sig om vilka kulturföreteelser som är skadliga eller bör motarbetas. Det borde därför vara betydligt mer angeläget att bygga upp skyddsmekanismer och kritisk förmåga hos barn gentemot ett ohämmat kommersiellt utbud och att söka kunskap om barns behov, dvs. att utröna vad i det kommersiella kulturutbudet som fyller ett uttalat behov hos barn och ungdomar än att ropa på förbud, något som enbart riktar sig mot symtomen. Den kunskap vi söker bör därför inriktas på barnens behov av kultur i vid mening och utgå från frågor av typen: Varför läser vissa barn hellre serier än böcker? Vilka är gängbildningens primära orsaker? Vilka behov tillfredsställs genom idoldyrkan? Varför väljer ungdomar sådant som vuxna vill att de inte skall välja? Och är det så säkert att de vuxna har rätt när de dömer ut skilda slag av barn- och ungdomskultur? Vilka kriterier har vi för att påstå att visst slag av kultur hos barn och ungdomar påverkar dem negativt? Är dessa kriterier över huvud taget relevanta?

Utgångspunkten för en sådan forskning om dessa och liknande frågor är synen att man måste veta något om barnens emotionella och kulturella behov för att kunna påverka och förändra kulturellt utbud eller efterfrågan. Att fördöma eller i sämsta fall förbjuda kulturyttringar utan att sätta något i dess ställe är föga meningsfullt. Den statliga kulturpolitikens uppgift bör vara att skapa alternativ. Vi får inte glömma att även barn och ungdomar har rätt att kräva tolerans och valfrihet. En återgång till en auktoritär kultursyn när det gäller barnen kan inte tillåtas.

Ansvar för kulturverksamheten bland barn

Samhällets insatser på kulturområdet omfattar uppgifter för såväl stat som landsting och kommuner. Den ansvarsfördelning mellan olika organ och verksamhetsnivåer som tillämpas allmänt på kulturområdet bör självfallet också gälla för den verksamhet som riktar sig direkt till barnen. Det är också naturligt, vilket även framhålls i propositionen, att olika organisationer får spela en framträdande roll. Här framhålls också att erfarenheterna av hur man

bäst intresserar och engagerar barn finns inom de institutioner, grupper, organisationer och föreningar som svarar för verksamheten. Det är därför desto mer egendomligt att de satsningar som föreslås nästan undantagslöst avser central nivå, företrädesvis kulturrådet. Utifrån de nyss anförda utgångspunkterna bör ju rimligen de lokalt verksamma vara den naturliga mottagaren och förvaltaren av resurser för en förbättrad barnkultur.

Förskola och skola

I ett kultursamhälle måste människors egenart få utvecklas fritt inom vida gränser så att originalitet, självständighet och konstnärlig verksamhet uppmuntras. Därför måste också förskolan och skolan stimulera och främja barns skaparglädje, men också fostra barnen till att förstå och uppskatta olika slag av kultur. Det kräver av förskola och skola att barnen stöds i sin kulturella utveckling, uppmuntras och lär sig att tänka abstrakt samt förstår och uppskattar estetiska värden.

Kunskapsförmedlingen under uppväxttiden är väsentlig. Konst, musik, litteratur under olika epoker är produkter av sin tid, händelser, livsmönster och vetande. Den som inte har de referensramar som kunskaper ger har därför svårt att uppskatta något annat än den snävt tidsbundna kulturen, den som direkt går att relatera till egna tillvaron. Men förskola och skola bör inte nöja sig med denna ambition. Skolan måste också stimulera till ett sådant kulturintresse att eleverna självmant söker sig till kulturyttringar på ett aktivt och engagerat sätt.

Det handlar alltså om att skolan skall skapa *förtrogenhet* med olika kulturyttringar. Förskolan och skolan är vår främsta möjlighet att göra *alla* barn förtrogna med kulturlivets rikedom och mångfald. Kulturen måste bli ett vardagsnära inslag i barnens värld.

Om man skall kunna uppnå en djupare förståelse hos eleverna för de kulturella uttrycksmedlen och skapa bättre förutsättningar att starta en diskussion om kulturens roll och minska det främlingskap som många känner inför den s. k. finkulturen och mot kulturskaparna själva, måste dessa in i skolans värld. Skolan bör därför regelmässigt engagera kulturskapare som kan visa vad de håller på med, hur de arbetar och får eleverna att själva försöka. Eleverna måste också få besöka dessa på deras arbetsplatser. Då kan mer personliga kontakter mellan kulturskaparna och deras publik skapa en ökad förståelse för att kulturskaparen inte är en person som står utanför samhällsgemenskapen utan i själva verket är en mycket viktig del av denna gemenskap, att kultur är något som angår oss alla och som vi alla bidrar till att skapa.

Skolans ansvar för att främja barnens kulturella utveckling omfattar således såväl en förbättrad kunskapsförmedling som ett mer aktivt engagerande av kulturskapare i undervisningen. Den samlade skoldagen ger utmärkta förutsättningar för utökade kulturella aktiviteter.

Utvecklingsarbete

Som inledningsvis berörts vill vi betona vikten av att forskning och utvecklingsarbete inom området får en framskjuten plats vid fördelning av anslag till kultursektorn. Denna FoU-verksamhet har två sidor. Forskningsinsatserna bör röra det vi tidigare anfört om barns behov m. m. men också försöksverksamhet och utvecklingsprojekt som ger utrymme för experiment och förnyelse i vad gäller t. ex. konstnärliga uttrycksformer och metoder att väcka barns intresse. Detta utvecklingsarbete är också angeläget. Här är det naturligt och nödvändigt att enskilda initiativ och erfarenheter på lokal nivå tas till vara. En övertro på vad organisationer och institutioner kan åstadkomma leder till att kulturutbudet institutionaliseras, något som rimmar illa med synen på att det är den enskilda människans skapande och upplevelser som bygger upp kulturlivet. Därför bör bl. a. kulturskaparnas betydelse framhållas i detta sammanhang. Enskilda initiativ av skilda slag skall stimuleras.

Tyvärr finns ingenting av dessa tankegångar i propositionen. Tvärtom är den präglad av ett centralistiskt tänkande, vars eventuella följder torde bli byråkrati, ineffektivitet och slöseri med allmänna medel. I propositionen föreslås att kulturrådet får spela huvudrollen i det föreslagna utvecklingsarbetet. En sådan ordning är mindre välbetänkt.

För att bedöma vilka projekt som bör bli föremål för resurstöd krävs kännedom om barn och barns utveckling. Det är därför rimligt att den centrala myndighet som besitter sådan också får huvudansvaret för fördelning av medel till projekten. Därför bör 1,5 milj. kr. anvisas till SÖ (skolöverstyrelsen) för utvecklings- och utredningsarbete. Dessa medel bör SÖ fördela lika till länskolnämnderna, som besitter kunskap om lokala förhållanden. Medel bör inte fördelas efter elevantal i de olika länen, vilket skulle gynna tätbefolkade områden. En viktig fråga är barnens kulturella förhållanden i glesbygden. Därför bör medlen fördelas lika till alla länskolnämnder. Resurserna skall användas för att långa upp enskilda initiativ i syfte att vinna erfarenhet av hur olika projekt kan påverka barns kulturintresse samt ge kunskap om vilka olika vägar man kan slå in på för att främja en sådan utveckling. I fråga om projekt som rör förskolan bör samråd ske med socialstyrelsen. Projekten bör syfta till att förstärka barns intresse för litteratur, musik, dans eller att bevara och utveckla barns kreativitet etc.

Barnfilm

En fortsatt satsning på produktion, distribution och visning av barnfilm är mycket angelägen. Även importen av barnfilm med hög kvalitet bör stödjas och utökas. Fortfarande finns det brist på barnfilm för åldersgrupperna 10–13 år när det gäller t. ex. långfilm av god kvalitet. Denna efterfrågan gäller såväl nya filmer som kopior. Svenska filminstitutets barnfilmsarkiv har blivit en

garant för tillgången på kvalitetsfilm för barn. Det är därför angeläget att denna verksamhet bibehålls på nuvarande nivå och på sikt förstärks.

En förutsättning för att resurstilldelningen inom barnfilmsområdet skall kunna utnyttjas effektivt är att den organisationssplittring som nu råder snarast undanröjs. Därför måste frågan om förhållandet mellan barnfilmrådet och Svenska filminstitutet snarast lösas. Den i propositionen skisserade modellen med ett utökat samarbete kanaliserat genom SFI:s förvaltningsråd förefaller vara en framkomlig väg. Barnfilmrådet bör dock på sikt avskaffas.

Dans

I motionen 1978/79:567 framhålls att dansen som konstart försumrats i vårt land och föreslås ökade resurser för utbildning i dans. Vi delar denna syn och vill särskilt framhålla att dansen har en naturlig plats som konstform och kulturyttring hos barn. Det är därför angeläget att såväl FoU-satsningar som resursförstärkningar i övrigt inom barnkultursektorn också kommer dansen till del.

Kvotering av resurser

I propositionen tar man upp ett antal principfrågor, vilka också diskuteras i barnkulturgruppens rapport. Dit hör frågan om *kvotering* av resurserna inom teatrar, musikinstitutioner och muséer i syfte att tillgodose barnens intresse. Barnkulturgruppen förespråkar tvingande bestämmelser i syfte att reservera minst en tredjedel av institutionernas medel åt verksamhet för barn. I propositionen redovisas på ett övertygande sätt de principiella och praktiska invändningar som kan riktas mot ett sådant system. Det är därför desto mer förvånande att föredragande statsråd givit kulturrådet i uppdrag att efter en treårsperiod åter aktualisera frågan om tvingande bestämmelser. Vi avvisar detta förslag av de skäl som redovisas i motionen.

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

1. att riksdagen uttalar att barns kulturella behov bör beaktas vid all samhällsplanering,
2. att riksdagen uttalar att forskning på barnkulturområdet huvudsakligen inriktas på barns kulturella och emotionella behov,
3. att riksdagen uttalar att kulturinsatser för barn skall präglas av frihet, mångsidighet och kvalitet,
4. att riksdagen uttalar att statens satsningar inom barnkulturområdet skall decentraliseras,
5. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till åtgärder i

syfte att förbättra kulturskaparnas medverkan i förskola och skola.

6. att riksdagen beslutar att inom det föreslagna anslaget Bidrag till kulturell verksamhet bland barn det till Statens kulturråd för information, utrednings- och utvecklingsarbete anvisade beloppet 2 000 000 kr. minskas med 1 500 000 kr., vilket belopp överförs till skolöverstyrelsen, att fördelas enligt de riktlinjer som anges i motionen.
7. att riksdagen uttalar att tvingande bestämmelser beträffande kvotering av resurserna inom teatrar, musikinstitutioner och muséer för att tillgodose barnens intressen inte skall komma i fråga.

Stockholm den 26 mars 1979

INGRID DIESEN (m)

BRITT MOGÅRD (m)

OLLE AULIN (m)

PER-ERIK C. NISSER (m)

RUNE RYDÉN (m)

PER-OLOF STRINDBERG (m)

G. BIÖRCK (m)

i Värmdö

OVE NORDSTRANDH (m)

TORE NILSSON (m)

HANS NYHAGE (m)

BIRGITTA RYDLÉ (m)

PER UNCKEL (m)